

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 5 Sayı: 22 Volume: 5 Issue: 22

Yaz 2012 Summer 2012

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

1950 SONRASI TÜRK ROMANINA YANSIYAN YÖNÜYLE KAPICILIK VE İSTANBULLULARIN KAPICI ALGISI

"BEING A DOORKEEPER THROUGH THE REFLECTIONS ON THE TURKISH NOVEL AFTER 1950 AND PERCEPTION OF DOORKEEPERS WITH THE EYES OF ISTANBUL RESIDENTS"

Ali KURT*

Öz

1950 sonrası Anadolu'dan İstanbul'a göç sürecinde "kapıcılık" birçok avantajları sebebiyle göçmenlerin en çok tercih ettiği mesleklerden olmuştur. Kendi apartmanlarında, mahallelerinde birlikte yaşadıkları Anadolu'dan gelen kapıcılardan hareketle İstanbullular, bütün göçmenlere karşı olumsuz bir algı oluşmuştur. 1950 sonrasında yaşanan büyük sosyal değişimin çok önemli figürleri haline gelen kapıcılar, Türk romanında da yansımaları bulmuştur. Genel olarak bakıldığında Türk romanında kapıcı tiplerinin olumsuz şekilde işlendiği görülmektedir.

Bu çalışmada, 1950 sonrası Anadolu'dan İstanbul'a göç sürecinde, göçmenlerin en çok tercih ettiği mesleklerden kapıcılık ve İstanbulluların gözüyle kapıcı algısı, Türk romanına yansıyan yönüyle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Romanı, Göç, Apartman, Kapıcılık, Anadolu, İstanbul.

Abstract

Being a doorkeeper was one of the most preferred professions for immigrants because of its various advantages during the period of migration to Istanbul from Anatolia after 1950. And Istanbul residents have had negative perceptions against all immigrants because of the doorkeepers who they live together with in their apartment buildings and neighbourhood. Doorkeepers, who were very important figures of the great social change after 1950, had reflections on Turkish Novel. In general, it is seen that doorkeepers were handled as negative figures.

In this study, being a doorkeeper which was one of the most preferred professions for immigrants during the period of migration to Istanbul from Anatolia after 1950, and perception of doorkeepers with the eyes of Istanbul residents', will be handled from the point of view of reflections on Turkish Novel.

Keywords: Turkish Novel, Migration, Apartment Building, Being A Doorkeeper, Anatolia, Istanbul.

Giriş

1950 sonrası yoğun bir şekilde kendini hissettirmeye başlayan kırsaldan kente göçle birlikte, topraktan uzaklaşan milyonlarca köylünün kentlerde tarım dışı sektörlerde yaşamlarını kazanma uğraşına girmesi ile işçileşme süreci başlamıştır (İçdugu vd., 1998: 211). İlk dönemlerde "kişisel, yüz yüze, birincil ilişkiler (patronaj ilişkisi)" (Kıray,2007:185-186) çerçevesinde göçmenler, İstanbul'da genellikle enformel/marjinal sektörde geçici işler bulmuş, zaman zaman da sanayi sektörüne eklenilip işçiliğe tam bir geçiş yapmaya çalışan bir işçi kitlesini ortaya çıkarmıştır (İçdugu vd., 1998: 211).

* Doktor, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

1950 sonrasında Anadolu'dan İstanbul'a göç dalgasıyla gelmeye başlayan niteliksiz göçmenlerin, Demokrat Parti iktidarıyla birlikte canlanan ve gelişmekte olan sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücünü karşılamakla birlikte, zamanla kendi içinde yeni ilişkiler üreterek apartmanlaşan ve buna bağlı olarak ihtiyaçları da değişen şehrin gereksinim duyduğu kapıcılık gibi yeni kadroları da ürettiği (Tuna, 2010: 366) görülmektedir.

Coğrafi olarak yer değiştiren göçmenin, gelmiş olduğu yeni yerde karşılaştığı en büyük problemlerden biri olan barınma problemini hemen çözen kapıcı daireleri; aynı zamanda göçmenin elektrik, su, ısınma gibi ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Kapıcı dairelerinde barınan apartman görevlisine, yaptığı iş karşılığı olarak maaş ödenirken ailenin diğer bireyelerine de para kazanma imkânı vermektedir. Bütün bunların yanında kapıcılık mesleği Anadolu'dan göçenlere İstanbul'un en iyi semtlerinde oturmak gibi bir lüks de sağlamaktadır. Dönemin şartlarına göre belli bir vasıf da gerektirmeyen veya çabuk kazanılabilecek -kalorifercilik gibi- bir vasfın yeterli olduğu kapıcılık mesleğinin, bu özelliklerinden dolayı göçmenlerin en çok tercih ettiği mesleklerden biri olduğu görülmektedir.

Apartman sakinlerinin çoğu zaman, evlerinin anahtarını bırakarak değerli eşyalarını emanet ettiği kapıcılar, 'Konut Kapıcıları Yönetmeliği'nde apartmanın "bakımı, korunması, küçük çaptaki onarımı, ortak yerlerin ve döşemelerin bakımı, temizliği, bağımsız bölümlerde oturanların çarşı işlerinin görülmesi, güvenliklerinin sağlanması, kaloriferin yakılması, bahçenin düzenlenmesi ve bakımı ve benzeri hizmetleri gören kişi"¹ olarak tanımlanır. 1950 sonrası Anadolu'dan İstanbul'a göçün İstanbul'un gözündeki sembolü olan kapıcılar, sinema filmlerinde,² televizyon dizilerinde genellikle olumsuz şekilde ele alınmış³ (Akyol, 1990: 21) şark kurnazı, sahtekâr, dolandırıcı tipler olarak gösterilmiştir.

Romanın toplumun yaşadığı tüm olayların kaydedildiği bir günlük olduğu düşünüldüğünde, bu günlüğün az ya da çok dönemin toplumunu yansıttığı söylenebilir. (Goldmann, 2005: 24) Bu açıdan bakıldığında roman, toplumun nabzını tutan, onun ruhunu, gelişmesini ve kalp atışlarını ölçen kompleks bir edebî türdür. (Yalçın:2006, 9) 1950'li yıllardan itibaren ivme kazanan içgöçle birlikte sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasî hayatta yaşanan büyük değişme, elbette Türk romanında da yansımaları bulmuştur.

1950 sonrasında yaşanan büyük sosyal değişmelere paralel olarak apartmanlaşan İstanbul'un yeni toplumsal yapısında bu değişimin çok önemli figürleri olan kapıcıların, Türk romanına yansımalarına bakıldığında romanlardaki kapıcı tiplerinin sinema filmlerinden ve televizyon dizilerinden çok da farklı olmadığı, romanlarda da genellikle aynı şekilde olumsuz işlendiği görülmektedir.

1950 Sonrası Türk Romanına Yansıyan Yönüyle Kapıcılık ve Kapıcılar

Kapıcılık mesleğinin avantajlı yanları ve maddî getirisi Anadolu'da duyulunca, bu mesleğin İstanbul gurbetine çıkacakların hayallerini süsleyen bir meslek hâline gelmesi söz konusudur. Celâlettin Çetin'in *Göçük* isimli romanında İstanbul'a göçen Nusret, memlekette İstanbul'a gitmek hayaliyle yanıp tutuşan romanın başkahramanı arkadaşı İbrahim'e mektubunda burada iyi para kazanabileceğini yazmakta ve özellikle kapıcılık işinden şöyle bahsetmektedir:

¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Konut Kapıcıları Yönetmeliği, Birinci Bölüm, Madde 3, Resmi Gazete, 03.03. 2004, S. 25391.

² 14. Antalya Film Festivalinde Zeki Ökten'in "En Başarılı Yönetmen" ve Kemal Sunal'ın da "En Başarılı Erkek Oyuncu" ödülünü aldığı 1976 yapımı bir Türk filmi *Kapıcılar Kralı*'nda Seyid, ilk bakışta Anadolu'dan İstanbul'a göçen saf bir göçmen görüntüsü verse de tam bir şark kurnazıdır. Apartmanın yöneticileri değişse de Seyid, deyim yerinde ise "sakala göre tarak vurma" taktiğiyle her zaman kendi değerimine su taşır, yöneticileri ve apartman sakinlerini parmağında oynatır. Nihayetinde kapıcılık yaptığı apartmanın yarisından fazlasını satın alır.

³ 1989 yılında yayınlanmaya başlayan *Bizimkiler* dizisinin "Kapıcı Cafer"i kişisiz ve sahtekâr biri olunca "kapıcı"ların tepkisini çekmiş, kapıcı rolündeki Ercan Yazgan ve TRT kanalı protesto edilmiştir. Bkz. Cemil Akyol, *Kapıcılar Cafer'e Ateş Püskürdü*, Milliyet Gazetesi, 20.11.1990, s. 21.

"Sonra ne demişti Sarı Bekir'lerin Nusret mektuplarında... Şöyle iş tutar insan İstanbul'da şöyle kazanır diye uzun uzun anlatmıştı. Bir de kapıcılık işi vardı elbet. Hele karı koca çalıştın mı iyi para vardı kapıcılıkta." (Çetin, 1977:138).

Anadolu'dan İstanbul'a göçenler için en gözde mesleklerden biri olan "kapıcılık" mesleğini ve kapıcıları, sınıfsal anlamda İstanbulluların konumlandırımları çok farklı olsa da burada yaşadıkları mekânlar, yüklendikleri sorumluluklar ve muhatap oldukları kişiler yönüyle geldikleri yerlerde yaşadıkları hayatla kıyaslandığında kapıcıların kendilerini daha başka bir yerde gördüklerine şahit oluruz. Mesut Tutkun'un *Biz İnsan Değil miyiz* romanında Anadolu'dan İstanbul'a göçerek zengin bir muhitte kapıcılık yapan Veli, yine Anadolu'dan İstanbul'a çalışmak üzere gelen hemşehrileri Hüseyin'le Mehmet'e kapıcılık mesleğini şöyle anlatır:

" – İşte şu ilerdeki penbe boyalı bina bizim. Bizim dediysem benim idarem altındaki yer yani. Anadolu'da köylerde bu işe kapıcılık diyorlar. Bu iş kapıcılık değil, apartman idareciliği. Bu binanın her şeyi benden sorulur. Sekiz dairesi vardır, sekiz dairesinde de hep ileri, yüksek aileler oturur. Benden izinsiz de bi şey yapamazlar. (Tutkun, 1966: 67-68).

Apartment kapıcısı Veli'nin ileri ve yüksek ailelerin oturduğu bir apartmanda idarecilik yapıyor olduğunu, bu ailelerin de ondan izinsiz hiç bir şey yapmadıklarını söylemesi-hemşehrilerine kendinin çok önemli bir iş yaptığını göstermek istemesi dışında- genel olarak Anadolu'dan İstanbul'a gelip kapıcılık yapan göçmenlerin bu mesleğe yüklediği anlamı göstermesi bakımından da çok önemlidir. Ancak kapıcılık, İstanbul'da ne İstanbullular tarafından ne de göçmenler tarafından Veli'nin göstermek istediği gibi algılanmaktadır. Demirtaş Ceyhun'un *Yağmur Sıcağı* isimli eserinde romanın başkahramanı Güher'in sosyalist sevgilisi Zekeriya ile göçmen Arabacı Osman'ın sohbeti sırada Zekeriya'nın Arabacı Osman'a çocuğunu okutmayı düşünüp düşünmediğini sorması üzerine Osman, kapıcı çocuklarına bakış açısını gösteren şu cevabı verir:

"...Bu şehirli kısmı da bellersin, felaket bir domuz. Oğlan n'apsın hani... Kapıcı çocukları bile... (...) dunsuzluğuna bakmazlarmış da beylerinden efendilerinden dilendikleri üstlerine başlarına güveniyor olsalar gerek, bizim oğlanın üstüne üstüne varırlarmış, Kürt, alevi filan diyerekten. Dedim kendi kendime, gidip konuşayım öğretmenleriyle. Lâkin, kim dinler arabacı parçasını. Lafi mı olurmuş arabacı parçasının ki?.. Şaşırdım kaldım." (Ceyhun, 1976: 136).

Osman'ın kapıcı çocuklarıyla ilgili söylediği bu cümle göçmenlerdeki kapıcı algısını göstermek açısından çok önemlidir. Burada kapıcı çocuklarının, Anadolu'dan gelen göçmen çocuklardan kendilerini daha üstün sayarak onları hor görmeleri, Anadolu'dan göçen birinin ise kapıcılara apartmanın artıklarıyla geçinenler olarak bakmaları oldukça ilginçtir.

1950 sonrasında Anadolu'dan İstanbul'a göç edenlerle birlikte kentin, yeni ve farklı bir kimlik kazandığı söylenebilir. Anadolu'dan İstanbul'a gelen göçmenler, buraya gelirken beraberlerinde gelenek ve göreneklerini, yaşam tarzlarını da getirmişlerdir. Bu insanlar yoğun olarak kırsal bölgelerden geldiklerinden, çoğunun ya okuma yazma bilmiyor ya da sadece okur-yazar olmalarından ve özellikle de şehirde barınabilmek adına akrabalık, hemşerilik ilişkilerini devam ettirdiklerinden dolayı daha yavaş bir değişim, dönüşüm ve çözülme yaşamışlardır. 1950 sonrası Anadolu'dan İstanbul'a yaşanan yoğun göçle birlikte birçoğu hiç büyükşehir görmemiş göçmenlerin şehrin kendine özgü yaşam biçimine üstünde olumsuz etkileri olduğundan; İstanbul insanının, Anadolu'dan henüz gelmiş kılık, kıyafet ve davranışlarıyla kendilerinden çok farklı olan ve kent yaşamına ayak uyduramayan göçmenlere karşı tepkili davrandıkları görülmektedir. İstanbulluların kafasındaki bu olumsuz göçmen imajına, büyük oranda yaşam tarzlarını değiştirme ihtiyacı duymadan kendileriyle birlikte aynı apartmanda, aynı sokakta yaşamlarını sürdüren kapıcılar ve ailelerinin de önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. 1950 sonrası yoğun şekilde yaşanan göç olgusunun işlendiği Orhan Kemal'in *Gurbet Kuşları* romanında İflâhsızın Memet, Anadolu'dan gelip elinde tahta bavulu, sırtında yatak yorganıyla Gafur Ağa'sını bulmak üzere vapura bindiği sırada vapurun biletçisi

ve yolcular arasında geçen şu diyalog, Anadolu'dan gelen göçmenlerden hareketle İstanbulluların kapıcı algısını göstermesi bakımından dikkate değerdir:

“ – Sana ikinciye geç dedim ne dikiliyorsun hâlâ?

Biletçi sertçe döndü:

– Zavallı ha? Zavallı o değil, bizleriz, şehirliler! Bunca yıllık tahsilimize, şehirliliğimize rağmen, ikinci biletiyle birincide seyahat etmeyi düşünemeyiz!

Kadınlardan, Emine'ye benzeyen:

– Düşünemeyiz değil, düşünmeyiz! dedi.

Biletçi hâlâ hırslı, bavulu, yorganıyla kapıya ilerlemekte olan delikanlıya nefretle baktıktan sonra, huçla başını salladı:

– Düşünmeyiz, düşünmeyiz... hepsi bir kapıya çıkar. Tenezzül etmeyiz deyin şuna. Ama onlar, şu aylar var ya, şu aylar? Her şeye tenezzül ederler. Sorarım size, apartman kapıcıları bunlardan başkası mı?”(O. Kemal, 1970: 21).

İflâhsızın Memet'in, bindiği vapurda ikinci yerine sırtındaki yükü, elindeki bavulla ve köylü kıyafetiyle birinci tarafına geçtiği için biletçi tarafından azarlanması üzerine birincide seyahat edenler İflâhsızın Memet'e acımış; bu sebeple biletçi, Anadolu'da gelen göçmenlere acımamak gerektiğini kapıcı örneğiyle açıklamış ve Anadolu'dan gelen bütün göçmenleri her gün apartmanlarında, mahallelerinde muhatap olmak zorunda kaldıkları kapıcılarla özdeşleştirmiştir.

Kerime Nadir'in *Bir Çatı Altında* isimli romanın konusu; hasta oğlu Suat'la birlikte Ferace Apartmanı'nda yaşayan dul Avukat Nazmi Şeren'in oğlu Suat'ın büyük hayranlık duyduğu ünlü artist Siray Ece arasında geçen "aşk" olsa da Ferace Apartma'nın bütün sakinlerini romanın başından sonuna kadar uğraştıran, asıl konuyu gölgede bırakacak kadar yoğun işlenen, kapıcı Bilâl Haşo ve onun çevresinde gelişen olaylar söz konusudur. Ferace Apartmanı'nın kapıcısı Bilâl Haşo Arapkirli'dir. Kendisi apartmanda kapıcılık yaparken karısı dairelere temizliğe gitmekte, çocukları da onlara yardımcı olmaktadır. Bilâl Haşo apartman sakinlerine göre görevini yerine getirmemekte ve apartmanda çöpten, pislikten dolayı fareler cirit atmakta, kaloriferi bile doğru dürüst yakmamakta, yine onun ihmalkârlığı yüzünden sıcak su problemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Bilâl Haşo'nun kalorifer yakıtı alımı sırasında başka dalavereler çevirdiği de düşünülmektedir. Bütün bunlara rağmen Bilâl Haşo, sendikali olmasına da güvenerek maaşına zam ve kaldığı dairenin küçüklüğü dolayısıyla bir oda istemektedir. Apartman sakinleri, yaptıkları toplantıda bu durumu değerlendikleri sırada, dışarıdan konuşulanları duyan Bilâl Haşo'nun içeri girmesi ile yaşanan şu diyalogda, biz hem apartman sakinlerinin kapıcılardan hareketle göçle ilgili düşünce ve bakış açılarını, hem de Anadolu'dan gelen kapıcının sendikadan ve mahalledeki bütün kapıcıların hemşerisi olmasından kaynaklı karşı duruşunu görmüş oluruz:

“Bir dakika içeri girmeme izin var mı? diye sordu.

– Evet, ne istiyorsun? dedi Nazmi Bey.

– Aylığıma bir misli zam isteğimden söz edildiğini şuradan geçerken duydum da...

Benim istediğim zam, aylığımın bir misli tutarındadır sadece...

– Ne demek istiyorsun?

– Anlatayım baylar... Sendika tüzüğüne göre bir apartman kapıcısı kapıcılık görevi dışında herhangi ek bir iş yaparsa, onun için de ayrıca ücret istemeye hak kazanmaktadır. Ben burada kapıcıyım emme, kalarifere de bakmaktayım. Kapıcılık ayrı iş, kalorifercilik ayrı iş... Tüzükte böyle yazılı...

Kısa bir sessizlik oldu. Öfkeden mosmor kesilmiş olan Tiryal Morkoza:

– Bunlar usta olmuşlar, biz çırak kaldık ayol, dedi.

Kapıcı, Tiryal Hanım'a ters ters baktı. Ama istifini bozmadan sözünü şöyle yürüttü:

– Ben bir de bahçeye bakmaktayım. Bu da bahçevana verilecek ücretin hesaba katılmasını gerektirir.

Sinirden kaşı gözü oynayan Hulûsi Bey:

– Yani bir misli de bahçevanlık ücreti mi istiyorsun? diye sordu.

Bilâl Haşo altın dişleriyle sırıttı:

O kadar insafsız bir adam değilim a canım. İstedğim zammın içindedir hepsi...

— *Aşağıdan bir de oda istiyormuşsun, o neye?*

— *Köyden gelen hısımları yatıracak yerimiz yoktur, bu yüzden...*

Madam Aspasya tekrar söze atılarak:

— *Bre o ki var bütün apartömanlar olacak sizin familya hotel? diye bağırdı.*

— *Rauf Semiz de coşarak:*

— *Yahu, dedi; soyunuz sülâlenizle kenti bayağı işgal bu...*

İsmail Rüzgâr hırçlı bir alayla:

— *Kapıcılar imparatorluğu! diye ekledi.*

— *Evet, adamlar düpedüz bir imparatorluk kurmuşlar burada...*

— *Ama kabahat bizde baylar... Bu adamlara hadlerini bildirmek gerek!*

Kapıcı kabarak:

— *Biz haddimizi biliriz İsmail Efendi, dedi. Bizi hor germeniz gerekmez... Köyümüzde en azından bir kaç dönüm toprağımız vardır, itibarımız da... Ve de yurdun her bir köşesi namusiyle çalışan vatandaşlara açıktır. İnsan dilediği yerde ekmeğini kazanabilir. Bileğinin gücü, alnının teriyle kazandığı da helâldir ona..." (K. Nadir, 1979: 27-28).*

Apartman sakinleri genel kurulda kapıcı Bilâl Haşo'nun isteklerini görüşmüş, bir oda daha verilmesi konusuna Adanalı Abdülsabir Efendi dışında herkes karşı çıkmıştır. Ancak Bilâl Haşo, genel kurulun aldığı kararları tanımayarak boş odaya yerleşir. Bu sorun apartman sakinlerini rahatsız eder. Yönetici Hulûsi Çandarlı apartman sakinlerinden Avukat Nazmı Şeren'e gelerek bu sorunu mahkeme yoluyla halletmek istediklerini, çoğunluğun kapıcının görevden alınması konusunda imza verdiğini söyler. Böylece Bilâl Haşo'ya kapıcı dairesini boşaltması konusunda protesto çekilir. Ancak apartman sakinlerinden Kâzım Güvengel, karısına kapıcıya çekilen protestoyu anlatırken Bilâl Haşo'nun bu duruma nasıl tepki verdiğini de öğrenmiş oluruz:

“ — *İlâhi karıcığım. Bilâl Haşo böyle bir yağlı kuyruğu kolay kolay bırakır mı hiç?... Az önce onunla konuştum. Yöneticilik kendisine bir protesto çekmiş noterlikten... Kapıcılık görevlerini gereğince yapmadığından işine son verildiğini ve işgal ettiği lojmanı on beş gün içinde boşaltması için... Gel gör ki, Bilâl Haşo denen tilki bu olayı, geçekundu mahallesinde bir içki âlemi düzenleyerek kutlamış... Evet, evet, havaya silâhlar sıkarak cümbüş yapıp bu protestoyu çöplük çıkmazında bir kalasa kurşunla mıhlamış!...*

Nafise Hanım hayretle kocasına döndü ve yüzüne uzun uzun baktı. Sonra:

— *Pes doğrusu! dedi. Peki, şimdi ne olacak?*

— *On beşer gün ara ile iki protesto daha çekilecek. Yine çıkmaz, lojmanı boşaltmaya yanaşmazsa, tabii ki "fuzûli işgal" nedeniyle mahkemeye verilip tahliye davası açılacak...*

Yani sonunda icra yoluyla atılacak buradan..." (K. Nadir, 1979: 66-67)

Protestolar umurunda olmayan Bilâl Haşo apartmanda artık daha fütursuzca hareket etmektedir. Bilâl Haşo, bir yılbaşı gecesi apartmandakilere nispet olsun diye yöneticinin kilit vurduğu kapıcı dairesinin yanındaki salonunu kapısını kırarak bütün hemşerilerini oraya toplar ve içkili, çalgılı çengili eğlence yapar. Apartman sakinleri de yılbaşı kutlaması için toplandıkları sırada yöneticinin ve apartman sakinlerinin hiçe sayılarak yapılan davul zurnalı bu eğlenceden gelen gürültü herkesi rahatsız eder ve apartman sakinleri aşağı inmeye karar verirler. Aşağı indiklerinde bir takım köylü kılıklı tiplerin gürültülü bir şekilde eğlendiklerini, ortada ise yöneticinin kızının Kapıcı Bilâl Haşo'nun kardeşi Hurşit Haşo'yla üzerinde dansöz kıyafetiyle karşılıklı göbek attığını görürler. Bilâl Haşo'nun kardeşi Hurşit Haşo, yasa dışı uluslararası bir örgüt adına çalışan karanlık biridir. Hurşit Haşo ve çetesi en son apartmandan Binbaşı Metin Ersen'in eşini gizli teşkilattan olduklarını inandırır ve kocasının yasadışı örgüte çalıştığını söyleyerek ondan binbaşıda bulunan gizli bir belgeyi bütün ülkenin selameti için almasını ister. Nurhayat Hanım da devlete hizmet edeceğini düşünerek büyük bir kötülük yapacağı sırada, kocası Binbaşı Metin Ersen, bir tesadüf sonucu bu olayı öğrenir. Yılbaşı gecesi tam apartman sakinleriyle kapıcı arasında tartışma çıktığı anda Binbaşı Metin Ersen, bu mekânı basarak Hurşit Haşo'yu tutuklar. Kapıcı Bilâl Haşo, kardeşi tutuklandıktan sonra apartmanın işlerini tamamen aksatmaya başlattığı gibi bir de bu durumdan bütün apartmanı sorumlu

tutmaktadır. Bilâl Haşo, kardeşi Hurşit Haşo'nun yasa dışı işlerden alacağı parayı onun adına çeteden almaya gider. Bu sırada çete elemanlarından Sansar İdris'in sorusu üzerine artık apartmandaki görevinden ayrılacağını söyler. Ancak apartmana bir sürpriz hazırlayacaktır.

"Bilâl Efendi ayağa kalktı. Sansar İdris:

- *Yahu, dedi; sizin apartmanda işler ne merkezde?*
- *Üçüncü protestoyu da aldık. Taşınmak için uygun bir yer arıyorum gayrı...*
- *Ne diyorsun be? Sonunda pesettin ha?*
- *Yok canım!*
- *Bunun başka anlamı var mı? İçin kofmuş senin, kof...*

Gergedan söze atılıp:

- *Ben senin yerinde olsam dünyada kıpırdamazdım yerimden, dedi.*
- *İcra eninde sonunda atar bizi oradan Davut Bey. Emme bunu onların yanına koyacak değilim ben... öyle bir oyun edeceğim ki onlara, tepe sersemine dönecekler Alimallah!..,*
- *Tazminat davası mı açacaksın?*
- *Yok be kardaşım. Hani fare insanın kulağım, burnunu üfleyerek yermiş de acısını duyurmazmış ya? İşte ben de onları öyle usul usul, tatlı tatlı yeneceğim... Günün birinde hepsi avucumun içine düşecek, kursağıma yem olacak...*
- *Doğrusu anlayamadım bu işi...*
- *İlerde anlarsın!*

Bilâl Haşo onları selâmladı ve açılan kapıdan bir gölge gibi kayıp çıktı." (Kerime Nadir, 1979:

242)

Bilâl Haşo, kapıcılık görevinden ayrıldıktan sonra apartmana kapıcı alınacağı ilan edilir. Kapıcılık için başvuran adayları, yönetici odasının önündeki holü ve antreyi doldurup kapı dışına kadar taşan bir kalabalık oluşturmuşlardır. Bu sahne bize göçmenler arasında kapıcılık işinin ne kadar cazip ve tercih edilen bir iş olduğunu göstermektedir. Çok farklı yörelerden birçok insan, kapıcılık için başvurmuştur. Apartman sakinleri adayları mülakat için içeriye almadan önce Bilâl Haşo'dan kurtulmanın mutluluğunu birbirleriyle paylaşırlar. Öyle ki Kapıcı Bilâl Haşo'nun gitmesi büyük bir zafer gibi karşılanmış, onun için adanan adaklar kesilmiştir. Madam Aspasya, dışarıda duran kalabalık içinde prezantabl kimseyi görmediğini söyleyerek yine Anadolu'dan gelip kapıcılık için başvuran insanların kendince dış görünüşlerini eleştirmektedir. Daha sonra Bilâl Haşo'dan boşalan münhal kadroyu duyan kapıcı adayları birer birer kat Malikleri Jürisi önüne çıkmaya başlarlar. Biz bu sırada Anadolu'dan İstanbul'a göçen özellikle vasıfsız insanlar için yapılabilecek en kârlı işlerden kapıcılığın neden bu kadar revaçta olduğu sorusunun cevaplarını da öğrenmiş oluruz:

" - İbrahim Tömbekici...

(...)

Adam elini göğsüne bastırarak saygılı bir tavırla yönetim odasına daldı.

- *Şöyle yaklaş masaya, dedi Hulûsi Bey. Sen nerelisin?*
- *Ya efendi, ben İstanbullu...*
- *Sen İstanbulluya benzemiyorsun. Babanın memleketi neresi?*
- *Şey efendim... Babamın memleketi Beytüşşebap'tır.*
- *Güneylisin demek?*
- *Yok efendim... Şok şok seneler evvel ben gelmiş buraya... Benim aile, çoluk ve çocuk hepimiz İstanbul'da ikamet etmekteyiz.*
- *Kaç yıldan beri?*
- *Şöyle böyle beş altı... Ya da yedi ve sekiz...*
- *Anlaşıldı! Şimdiye kadar ne iş yapıyordun?*
- *İlş efendim? Pek çok iş... Alım satım, küçük ticaretler... Önceleri Beytüşşetap'lı bir dostla Mahmutpaşa'da bir ufak dükkânda peştemalcilik... Sonra Mısırçarşısı'nda baharatçılık... Daha sonra teşbih ve ağızlık üzerine işportacılık işleri denedim. En son da bir dokuma atölyesinde kapı mutemedi idim...*
- *O ne biçim bir iş?*
- *Teşrifatçılık, hem de kapının emniyeti... Yani bekçilik işi efendim...*
- *Pekâlâ! Burada bir apartman kapıcısı olarak ne işler yapacağımı biliyor musun?*

- Tabii Efendim.
- Kaloriferden anlar mısın?
- Öğreniriz Efendim.
- Ya elektrik, motör işlerinden?
- Her türlü tamaratı öğrenir, hem de yaparız efendim.
- Ailen kaç kişi?
- Üç refika, altı mahdum, dört ..
- Bu kadarı yeter. Çıkabilirsın.

Adam dışarıya çıkarken kısık gülüşmeler onu uğurladı.

İsmail Rüzgâr:

- Şu fellaha bakın hele! dedi. Bir ayaküstünde kırk yalan kıvrıyor." (K. Nadir, 1979: 247-248).

Mülâkata giren ilk adayın Anadolu'dan göçmesinin üstünden beş altı yıl geçmesine rağmen kendini İstanbullu olarak tanıtmayı, kapıcılıkla ilgili hiçbir şey bilmemesine rağmen kişilik ailesinin kafasını sokacak bir yer bulabilmek için bu işi tercih etmesi oldukça ilginçtir. Yine ikinci aday Haşim Batmaz Kayserili olduğunu, on iki yıldır tek başına İstanbul'da yaşadığını, ailesini gözleri açılmasın diye yanına getirmedikini, daha önce pastırma işiyle uğraştığını ve kapıcılıkla ilgili hiçbir şey bilmediğini anlatır. Mülâkatta pastırma işini bırakıp da kapıcı olmak nereden aklına geldiği sorusuna Haşim Batmaz şöyle cevap verir:

" - İşler bozuldu... Eşşek etinden pastırma, kedi ve köpek etinden sucuk yaptığımız yolunda bir iftira ile dükkânımız kapatıldı... Bir süre nahak yere mahpuslarda süründük... Sonra da, İstanbul'da en kârlı işinin kapıcılık olduğunu duyduk ve de bir kapıcı arandığımızı haber alıp kalktık buraya geldik işte..." (K. Nadir, 1979: 250)

Mülâkata, üçüncü aday olarak Tahir Karabelâ çağrılır. Bundan önceki görevi de kapıcılık olan, eski iş yerinde kapıcı odası rutubetli, aylığı da yetersiz olduğundan oradan ayrılmak isteyen Tahir Karabelâ, Arapkirli olduğunu söyleyince kat maliklerinin hepsi tedirgin olur. Çünkü kovdukları kapıcı da bu memlekettendir. Kat Malikleri Jürisi hemen adamın Bilâl Haşo'yla bir bağlantısını anlamak için İstanbul'da akrabalarının olup olmadığını sorarlar. Aldıkları cevap hemen hemen civardaki apartmanların kapıcılarının tümünün akrabası ya da tanıdığı olduğu yönündedir. Hatta mahallede yeni yapılan bloklar içinde akrabalarına haber verdiğini ve mal sahibiyle tanıştıklarını söyler. Bundan sonra mülâkat şöyle devam eder:

" - (...)Yahu siz bütün memleket halkı topluca mı, göç ediyorsunuz İstanbul'a?..."

- Eh, birlikte kuvvet olur Beyim!
- Kime karşı kuvvetli olmak için?
- Bunu ahval ortaya koyar.

" - Bu herif Bilâl Haşo'dan da kurnaz!" diye içinden geçirdi İsmail Rüzgâr.

O sırada Tiryal Hanım Abdülsâbir Efendi'nin kulağına uzanmış:

- Sakın Bilâl Efendi'nin akrabası olmasın bu adam? diyordu.
- Öyle değildir de, o göndermiş olabilir!

Rauf Bey hafifçe gülümseyerek:

- Arapkirililer hep birbiriyle akrabadır zaten!.. diye ekledi.

Bu gibi fısıldaşmalar diğerleri arasında da dolaştı. Sonra Hulusi Bey usulen sorularını sormaya devam etti. Alınan cevaplarla, Tahir Karabelâ her işten anlar tuttuğunu koparır, dört nüfuslu bir aile sahibi bir kişi olarak tutanağa geçti." (K. Nadir, 1979: 250).

Kapıcı adaylarının mülâkatı saatlerce sürer. Artık herkesin yorulduğu anda sondan bir önceki aday, her hâliyle kapıcılığa uygun görülür. Genç ve temiz yüzlü, biraz çelimsiz olan Malazgirtli Şaban Albasan, ortaokul ayarı bir sanat okulunu bitirmiş, ayrıca kalorifer kurslarına devam etmiş, teknik bilgisi ve daha önce küçük bir handa kapıcılık yapmış olması dolayısıyla tecrübeli bir gençtir. Köyde olan karısı ile annesini işe başlayınca İstanbul'a getirecek ve özellikle temizlik işlerinde Şaban Albasan'a yardım edecekleri gibi ihtiyaç hâlinde dairelere de gündeliğe gidebileceklerdir. Şaban Albasan, anlattıklarını belgelerle ve bonservislerle de kanıtlaması üzerine, Kat Malikleri Jürisinden geçer not alarak bir ay deneme süreci olmak üzere işe alınır. Böylece, kat maliklerinden bazılarının çekincesi olsa da kapıcı işe başlamış olur.

Aradan bir müddet geçtikten sonra apartmanın yönetici yardımcısının kapısının altından bir not atılır. Sitare Hanım, derhâl bu notu Avukat Nazmi Şeren'e getirir. Notta Şaban Albasan'ın karısıyla nikâhsız yaşadığı ve karısının üç aylık gebe olduğu, yönetmeliğe göre kapıcı ve ailesinin yalnızca Ferace Apartmanı'nda çalışmakla görevli oldukları hâlde, Albasan'ın annesinin karşığı apartmana gündeliğe giderek bu yönetmeliğe aykırı davrandığı yazılıdır. Apartman sakinlerinden İsa Markoza'nın attığı düşünölen bu nottan sonra Şaban Albasan'la ilgili kapıcılığın yanı sıra ayrıca bir lokantada kaçak olarak çalıştığı gibi başka şikayetler de gelmeye başlar.

Ferace Apartmanı'ndaki dairesine epeyce süredir uğramayan Avukat Nazmi Şeren, apartmana geldiğı gün girişte bir kalabalığın toplanmış olduğunu, gürültü içerisinde Kapıcı Şaban Albasan'ın tekme tokat dışarıya atıldığını görür. Bu kargaşanın ne olduğunu anlamaya çalışan Avukat Nazmi Şeren'e on iki ailenin canını, malını, her şeyini emanet ettiği kapıcının, apartman sakinlerini çileden çıkartacak büyük bir namussuzluk yaptığı söylenir. Nazmi Bey'in bu büyük namussuzluk meselesinin ne olduğunu sorması üzerine, Kapıcı Şaban Albasan'ın yaptıkları şöyle anlatılır:

" – Mesele şu: Bu kapıcı müsoveddesi son zamanlarda bir çalım takındı. Enseyi kulağı düzeltilti. Bilâl Efendi'den besbeter derebeyi kesildi burada... İşleri de tamamen serdi... Geleni gideni arattı... Artık özel arabalarla, taksilerle çift çift gelmeye başladı konukları... Meğerse herif aşağıki küçük odalarda ağırlyormuş bu çiftleri... Burada, bunca ailenin hariminde..."(K. Nadir, 1979: 415).

Kerime Nadir'in bu eserinde de göröldüğü gibi kapıcı adayları ve kapıcılar hep sahtekâr, dalavereci, olumsuz tipler olarak çizilmiştir. Hatta Şaban Albasan muhabbet tellâli olarak gösterilmiştir. Mesut Tutkun'un *Biz İnsan Değil miyiz* romanında da Hüseyin'le Mehmet'in kapıcılık yapan köylüleri Veli de Şaban Albasan gibi kapıcı dairesini randevu evi olarak kullanan bir muhabbet tellâli olarak karşımıza çıkar. Şişli Osmanbey'de kapıcılık yapan Veli'nin gerek kılık kıyafetinden gerekse evindeki eşyaların lükslüğünden hareketle Anadolu'dan henüz göçmüş biri olarak bu kadar çabuk yaşam standartlarını yükselmiş olması anormal bir durumdur. Nitekim Veli, Beyoğlu'nda karşılaştığı köylüleri Hüseyin'le Mehmet'i oturduğu kapıcı dairesine götürdüğünde bu lüks yaşamın sebebini öğrenmiş oluruz.

"Binadan içeriye girmişler, zemin kattaki daireye geçmişlerdi.

Kapıdan Hüseyinleri Veli'nin karısı karşıladı. Mehmetleri görünce sevindi ve şaşırıldı.

– Hoş geldiniz. Nereden çıktınız böyle? Buyurun gelin içeri, dedi.

Oldukça temiz ve bir köy eviyle hiç alâkası olmayan tertipte bol eşyalı bir odaya geçtiler. Veli:

– Haydi Huriye bize şöyle bir tarhana çorbası yap. Uzun zamandır biz de yemedik.

Bu sıra kapının zili çaldı. Huriye kapıyı açar açmaz gelenlere:

– Bi dakika bekleyin dedi ve Veli'ye seslendi. Veli kapıya geldi, bir Hüseyinlerin olduğu odaya baktı birde gelenlere. Yüzü hafifçe kızarmıştı.

– Bu gün gelmeseydiniz iyiydi. Misafirlerini vardı da, diyebildi.

– Görürlerse ayıp olur, yarın gelin.

Görmezler, görmezler. Görseler dahi tanıdıklarım dersin. Bizim kim olduğumuzu bilecek değiller ya.

Veli biraz tereddüt gösterince delikanlı:

– Hadi hadi çekinme. Bu sefer sana daha fazla vereceğim, der ve hemen genç adam elini pantolon cebine sokar, yeni bir elli liralık çıkararak Veli'ye uzatır.

Veli parayı görünce dayanamaz, eliyle işaret ederek yavaşça: Girin içeri, der.

Kapıyı örter, misafir odalarının tam karşısına düşen yatak odalarını göstererek:

– Çabuk geçin, bu sefer fazla kalmayın ha. İdare edin vaziyeti. Aman fazla ses çıkmasın.

Dedim ya köyden misafirlerim var. Çakarlırsa durumu çok ayıp olur.

(...)

Arkadaşlarının yanına gitti. Büfeye yaklaştı, üstündeki radyoyu büyük bir özentili ile açtı. Radyoda alafranga bir müzik vardı. Bu sefer pikaba seçtiğı bir plâğı koydu. Radyonun hoparlöründen çıkan bir türkü sesi gürültüyle odayı doldurdu.

Hüseyinler bütün bu olanları büyük bir hayranlık içinde seyrediyorlardı. Plaklar birbiri peşine çaladursun gene köyden, eski günlerden konuşmaya başladılar.” (Tutkun, 1966: 72-74).

1950 sonrası Türk romanında Anadolu’dan İstanbul’a göçüp de kapıcılık yapan insanların, işlenen diğer bütün olumsuzlukların yanında özellikle namus kavramının çok önemli olduğu, bu uğurda insanların cinayetler işlediği bir gelenekten geldikleri düşünüldüğünde yaptıkları bu iş, göçmenlerin yaşadıkları göç sonrası ahlâki çözülmeyi gözler önüne sermektedir. Bu açıdan hem Mesut Tutkun’un *Biz İnsan Değil miyiz* romanındaki Veli hem de Kerime Nadir’in *Bir Çatı Altında* romanındaki Şaban Albasan’ın çizmiş olduğu kapıcı tiplemesinin, kutsal aile yuvası içinde ve evlerinde eşleri olduğu hâlde muhabbet tellallığı yapması, bu ahlâki çözülmelerin hangi boyutlara ulaştığını da göstermektedir.

Kerime Nadir’in *Bir Çatı Altında* romanındaki eski Kapıcı Bilal Haşo’nun apartmana, bu sefer bir apartman sakini olarak dönmesi dikkate değer bir olaydır. Kerime Nadir, romanda kapıcılara yüklediği bütün olumsuzlukların son noktası sayılabilecek vatan hainliğini de eklemiştir. Vatan haini olan kardeşi Hurşit Haşo’nun bütün yaptıklarından haberdar olan hatta ona yardımcı olan Bilal Haşo, bu işten kardeşinin payına düşen parayı alarak zengin olmuş ve tekrar kovulduğu bu apartmana, mal sahibi olarak gelmiştir. Daha önce Türk sinemasında Kapıcılar Kralı filminde de “Seyid” in kapıcı olduğu apartmanın yarısından fazlasını satın almış olduğunu söylemiştik. Gerek “Seyid” gerekse “Bilal Haşo” tiplemesinin ellerine para geçince neden başka bir yerde oturmayıp da daha önce kapıcılık yaptıkları yerde oturmak istedikleri ayrıca incelenmesi gereken bir durumdur.

Bilal Haşo’nun apartmana, bu sefer bir apartman sakini olarak dönmesi bütün diğer apartman sakinlerini tedirgin etmiş, daha önce emir verdikleri, hor gördükleri alt tabakadan insanlarla aynı haklara sahip olmaları, onların rahatsız olmalarına sebebiyet vermiştir. Apartman sakini Adalet Hanım’ın bu durumu konuşurken komşularıyla paylaştığı düşüncesi, apartman sakinlerinin de psikolojisini vermek açısından çok önemlidir:

“ – Şerefsizim tahammül etmek çok zor, dedi. O yılan karı gene gerdanına sıra sıra altınları dizip karşımızda kurum satacak ha? Ya o çocuklar? O şaşı, sümüklü kız, o dilacan oğlanlar, ya it suratlı Şadi... Vah başımızın kara yazısı...” (K. Nadir, 1979: 435)

Bütün apartman, yeni bir yönetici seçmek için toplanmışlar ancak yeni kat maliki Bilal Haşo’yu bu toplantıya davet etmemişlerdir. Toplantıda büyük tartışmalar yaşanmış ancak bir sonuç çıkmamıştır. Dışarıdan bütün bunları dinleyen eski kapıcı, yeni kat maliki Bilal Haşo; davet edilmemesine rağmen toplantıya katılmıştır.

“Ses soluk kesilmişti birden... Bilâl Efendi dazlak kafası, pos bıyıkları ve gür siyah kaşları altında kurnaz bir ifade ile parlayan hafifçe kısık gözleriyle, yine eski kapıcı idi. Ama, beyaz terylen kostümü, fışır fışır gömleği ve ithal malı kunduralarıyla kalantör yeni kat sahibi pozunda, “Küçük dağları ben yarattım.” diyordu bir bakışta...

Yerinden öfkeyle fırlayan İsmail Rüzgâr:

– Ulan utan! diye bağırdı. Ne yüzle tekrar aramıza girdin sen? Hem de...

Nazmi Bey hemen Rüzgâr’ı önlemeye davrandı. Fakat öfkeden horoz ibiği gibi kızarmış olan yorgancı nefretle yere tükürdükten sonra paldır küldür yürüyüp dışarıya çıktı. Kapıyı o kadar hızlı çarptı ki, duvardan sıvalar döküldü.

Kimsede ses soluk yoktu hâlâ...

Bilâl Haşo bu tavıra aldırmadan bir sandalye çekip oturdu:

– Bakıyorum bana bir “merhaba” diyeniniz yok içinizde... (...) İki saatten beri dışarıdan konuşmalarınızı dinlemekteyim... Tatlı canınızı boşuna yormaktasınız... Sayın komşularım, size bir teklifim var... Her bir işi bana bırakın gayrı... Cümleliz varın keyfinize bakın... Bu apartmanın her bir sorununu eyicene bilirim ben... Yöneticiliğini canla başla kabul ederim... (...)

Madam Aspasya :

– Oy bre! diye bir çıkış yaptı. Bu Bilâl Haşo Efendi olmuş bize komşu?... Ve da bize yönetecek?... Pa pa pa!... ” (K. Nadir, 1979: 452-455).

Eski kapıcının apartman yöneticisi seçimine katılması, diğer kat malikleriyle aynı ortamda bulunarak daha önce kapıcısı olduğu apartmanın yöneticisi olmak istemesi, tarafların psikolojilerini vermek bakımından oldukça önemlidir. Nihayetinde Bilal Haşo, toplantıda apartman sakinlerini ikna ederek kapıcısı olduğu apartmana yönetici olmayı başarmıştır.

1950 sonrası Türk romanında Anadolu'dan İstanbul'a göçü anlatan romanlarda apartman kapıcıları dışında han ve pasajlarda kapıcılık yapan göçmenlere de rastlamak mümkündür. Celâlettin Çetin'in *Göçük* isimli romanında İstanbul'a gelip birçok olumsuz olay yaşayan, en son yaralama sonucu hapse giren İbrahim, hapisten çıktıktan sonra hemşehrisi Nusret'i bularak onun sayesinde seyyar satıcılık yapmaya başlar. Üç tekerli arabasıyla meyve satmak için Bakırköy'e gelen İbrahim, arabasını lüks bir arabanın stop lambalarına çarpınca pasajın kapıcısı müdahale eder. Kapıcı, romanda anlatıldığı şekliyle şehir görmüş bir köylüdür. Burada da kapıcı patronun yalakası gibi gösterilmiş, hanın kapıcısı kendisiyle aynı sınıftan olan bir insanı, sırf patronun gözüne girebilmek için ezmeye çalışmıştır. İbrahim'in özürleri, yakınmaları iri kıyım kapıcı için fayda vermez. Derhâl pasajın sahibine haber verir. Pasajın sahibi gelince İbrahim'e hakaretler eder. İbrahim'i orada sarhoş dedikleri bir adam savunur. Patrona ağzına geleni söyleyen sarhoş adama kapıcı, yine patronun gözüne girmek için laf atar. Sarhoşun şehirli ve okumuş biri olması, köylü bir kapıcının ona bu şekilde davranması başka bir şehirlinin gücüne gider ve kapıcıyı sert bir şekilde uyarır. Burada şehirlinin, bir köylünün şehirli bir sarhoşu eleştirmesine derhâl tepki verdiği hâlde, bir göçmenin başka bir göçmene hakaret edilirken ses çıkarmaması oldukça ilginçtir:

"Sadece hanın kapıcısı konuştu bu arada:

" – Bırak begim... Bırak uğraşma, o kendini kaybetmiş zaten... Bir mecnun o begim, bir mecnun."

Koltuk meyhanesinin hemen yanında güngörmüş bir tütüncü vardı. Üst dudağını iyice kapamış dolgun ak bıyıkları ve gür ve çatık kaşları vardı bu tütüncünün. Başından beri o da izlemişti olup bitenleri. Ama ilk kez o şehir görmüş ve hep efendisine kul köle olmuş iri kıyım kapıcının söylediklerine takti kafayı:

" – Bana bak salak herif... Mecnun senin gibilere derler. O adam senin gibi yüz tanesini cebinden çıkaracak kadar akli başında biridir anladın mı?" dedi.

Kapıcı şaşırdı. Efendisine baktı, onun bi şey söylemesini bekledi. Efendisi yeniden indi üç basamak merdiveni, yeniden sokuldu Mercedes arabasına. Eğildi kırılan stop lâmbasına baktı yeniden." (Çetin, 1977: 203)

Pasajın sahibi, etrafındaki kalabalığı da görünce işi fazla uzatmadan kırılan parçanın değerini söyleyerek İbrahim'den tahsil etmek ister, İbrahim de bu belâdan kurtulmak için cebindeki bütün parayı verir. Mal sahibine para az gelse de kabul eder ve pasaja yönelir. Bu arada İbrahim'i patrona şikayet ederek puan aldığını zanneden kapıcıya patron, kapının önündeki paspası göstererek hakaret eder, hemen paspası silkelemesini emreder. Böylece, ezemediği İbrahim'in sinirini kapıcıdan çıkarmış olur. Kapıcı paspası silkelirken oradaki kamyon şoförünün kapıcıya hitabı, toplumdaki kapıcı algısını göstermesi bakımından önemlidir:

"Bu arada hanın kapıcısı geldi. Elindeki büyük paspası kaldırıp taş merdivenlere vurdu.

Kamyon şoförü müthiş öfkelenmiş ona ve birden üstüne yürüdü:

" – Ulan patron köpeği, yavaş olsana. İnsanlar geçiyor buradan. Alırım şimdi o paspası kafana geçiririm." dedi. İbrahim en çok buna güldü, buna sevindi elbet... Sonra itekledi arabasını çaresiz, bir başka sokağın içinde kayboldu...." (Çetin, 1977: 207).

Kapıcıların, yukarıda bahsettiğimiz üzere apartmanların, hanların, pasajların hemen her türlü sınırlarına hâkim olmaları, onların istihbarat elemanları tarafından kullanıldığı, gizli polis oldukları ve ispiyonculuk yaptıkları gibi bir algının oluşmasına da neden olmuştur. Vedat Türkali'nin *Bir Gün Tek Başına* adlı romanının başkahramanı "son derece bencil, ürkek ve kuşkucu bir kişilik yapısına sahip olan" Kenan, Kazlıçesme'de bir lokantadaki göçmen işçilerle dostluk kurmuş, Ramazan ayı olmasına rağmen gecenin ilerleyen saatine kadar göçmenlerle içki içmiştir. Sahur vakti yaklaştığından, sahura gelecek diğer göçmenlerin, bu içki masasını görmemeleri için sohbeti bitirmeleri konusunda lokantacı tarafından uyarılan garsonun

suratının düşmesi ve bu durumu masadakilere söyleme konusunda tereddüt etmesi üzerine, garsonun gerilen suratından Kenan kuşkulandır ve onun gizli polis olabileceğini düşünür. İşte bu sırada bu istihbarat işlerinde en çok kullanılan mesleklerden birinin de kapıcılık olduğunu söyler.

“Ama suratsızmış bu köse garson. Baştan nasıl sırtıktı oysaki... Her isteneni yapıyor ya, biraz korkusundan yapıyor gibi... Polis, bu belki de... Zaten garsonlar, kapıcılar bayılır o işe... Çalışsın emrimizde pezevenk. Açsana şişeyi oğlum, ne bakıyorsun?”(Türkali, 1977: 257)

1950 sonrası Türk romanında kapıcılarla ilgili işlediğimiz olumsuz algıların yanında burada istihbarat elemanı veya gizli polis olmak gibi yine dönemi için hoş karşılanmayacak farklı bir algıya da rastlamış oluruz.

Türk romanında genellikle olumsuz şekilde işlenen kapıcılar, Peride Celâl'in *Evli Bir Kadının Günlüğünden* romanında, aksine olumlu bir tip olarak karşımıza çıkar. Romanın başkahramanı Selma ve kocası Mehmet'te, oturdukları apartmandaki kapıcının karısı Fatma; mağrur duruşuyla hayranlık uyandırmaktadır. Selma, Mehmet'le tanışmadan önce, sevdiği Anadolu sosyaliist bir genç olan Ali sayesinde, sosyaliist bir bakış açısıyla Anadolu insanını tanır. Selma'nın daha sonra evlendiği kocası Mehmet, kendisi gibi sol düşünceli zengin ama burjuva düzenini eleştiren biridir. Bu sebeple asik suratlı ve mağrur duruşuyla Anadolu'dan göçen kapıcının karısı Fatma, Selma ve kocası Mehmet'in dikkatlerini çeker. Selma ve Mehmet, dış görünüşü sebebiyle Fatma'ya “Asık Suratlı Dev” ismini vermişlerdir. Selma'nın Fatma'ya hayranlığı o kadardır ki onun tablosunu yapmaya bile başlamıştır. Fatma; Selma zengin ve üst gelir grubunda olduğu için asla ona yalakalık yapmayan, yılmışmayan biridir. Evdeki çok daha zengin ve evinde hizmetçisi bile olan hizmetçi Gülsüm, Selmalarda artan ve kalan yemekleri eve götürmeye tenezzül ederken Fatma; Gülsüm'e göre maddi durumu çok daha kötü olmasına rağmen “Evde yemeğimiz var.” diyerek verilen yemekleri reddeden bir kadındır. Romanda Fatma'nın kocasının yerine apartmanı da idare ettiği, üstüne gündeliğe gittiği, buna rağmen durumundan hiç şikayetçi olmadığı, her zaman mağrur duruşuyla daha fazla parası olması için kendinden ödün vermediği şöyle anlatılır:

“(...)Kapıcının sert bakışlı, konuşmaz karısı daha hoşuma gidiyor. Evime, varlığıma karşı düşmanlığı açıkça görüyorum gözlerinde, işini bitirdiğinde bir kapıyı gümlerip çıkışı var!.. Strasında “Yok Hanım, bugün çocukları yuğacağım. İşim çok aşığında...” diye direnmesini de biliyor Fatma kadın. Sokağa çıktığımda kapı önündeyse, çocuğu kucağında sırtını dönüveriyor tanımazcasına. Para verdiğimde alır gider ses etmeden... Direk gibi, güçlü, sert bir kadın. Kocası fabrikadaymış. Bütün apartmanın işi onun üzerinde, ayrıca gündelikle de çalışıyor... (P. Celâl, 1971: 55)

Selma, özellikle Fatma'nın zenginlere bakışı ve boyun eğmeyişi çok hoşuna gittiğinden evdeki Hizmetçi Gülsüm Hanım'ın, Fatma'yla neler konuştuklarını çok merak eder ve onunla neler konuştuklarını sorar. Gülsüm Hanım da yoksulun derdinin çok olduğunu, onları konuştuklarını söyler. Bunun üzerine Selma, emekçi sınıfla aralarında duvarlar olduğunu; kentliyi köylüden, varlıklıyı yoksuldan uçurumların ayırdığını düşünür. Ancak Fatma'yı etrafındaki diğer emekçilerden ayırır, onda Ali de olan o saf Anadolu insanını görür. Romanda Fatma'nın kocası kapıcıyı hiç görmezsek de buradaki işi dışında, bir de fabrikada çalıştığını biliyoruz. Bunun dışında Selma'nın Fatma'ya hayranlığı dolayısıyla evin hizmetçisi Gülsüm'den sorarak öğrendiği, Fatmaların Gültepe'de yerleri olduğu ve orada gecekondular yaptıkları bilgisi, İstanbul'da kapıcılık yapanların daha önce söylediğimiz kira, elektrik, su, ısınma parası vermedikleri gibi eşlerinin de gündelikliklik yapması ile yatırım yapacak kadar para kazandıklarını göstermektedir.

Demirtaş Ceyhun'un *Yağmur Sıcağı* isimli eserinde romanın başkahramanı Güher, kendi iç bunalımıyla baktığı sokağı tasvir ederken köydeki hayatlarını sokağa taşıyan kapıcıları ve hizmetçileri; sokağın bütün dinginliğine, bütün hareketsizliğine canlılık ve hareket katan, sokağın âdeta yaşadığını gösteren, sokağa kişilik kazandıran nesnelere olarak görür.

“Kapıcı karıları sonra... Bazan Mete apartmanının önünde, bazan Umut I Apartmanının giriş saçağının altında... Toplanıvermişlerdir. Bir köy evinin avlusuna doluşuvermiş gibi tıpkı. Yün örerek, kirmen eğirerek, çocuk emzirerek...

Ne ki, sokak, genellikle de sessizdir. Bazan anayoldan bu yana bir korna sesi, bir lastik hışırtısı, bir motor gürültüsü yankılanarak vınlar gelir ya, yankılanma diner dinmez, sanki bu kez, sessizlik daha da dayanılmaz olur. İşte insan o an, taşın, betonun, kapının, bacanın bile cıvıl cıvıl yaşadığını duyar ister istemez. Bir yerlerde bir yüznumaranın su zinciri çekilir, gümbür gümbür boşalır duvarların görünmez damarları. Radyatörler, kalorifer boruları cıtır cıtır genleşir. Kapılar açılır kapanır ve duvarlar belli belirsiz titreyiverir, insan onu bile duyar. Uzaktan uzaktan telefonlar çalar. Tıpkı bir kavala üflermiş gibi, yanık yanık ıslık çalıyor da olur kimi zaman bir kapıcı. Hizmetçilerle kapıcılar sanki bu sokağa kişilik kazandıran nesnelere. Yadırganmazlar yani. Ya da önemsenmezler. Sabahları kuşluk vaktine kadar, sessiz, öyle kıpırdar dururlar kendi kendilerine. Renk renk giysileriyle çiçeğe durmuş yaban gülü gibi svaşverirler apartman yüzlerine. Kimi de habire, demir kapıların som pirinçten tutamaklarını parlatır.” (Ceyhun, 1976: 286)

Sonuç

1950 sonrası Demokrat Parti iktidarıyla birlikte hız kazanan Anadolu’dan İstanbul’a göç sürecinde Anadolu’dan gelen vasıfsız göçmenler için, kent yaşamında ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda, vasıf gerektirmediği ve birçok avantajlı yönlerinin olması sebebiyle kapıcılığın tercih edilen bir meslek olarak öne çıktığına ve 1950 sonrası Türk romanında da bu durumun yansımaları bulduğuna şahit oluruz. 1950 sonrası Türk romanında “kapıcılık” mesleğinin izini sürdüğümüzde genel olarak bu mesleğin olumsuz şekilde anlatılmış olduğunu görürüz. Öyle ki Anadolu’dan İstanbul’a göçüp de kapıcılık yapan roman kahramanları; şark kurnazlığı yapan, sahtekâr, dolandırıcı ve muhabbet tellallığı yapan tipler olarak gösterilmiş; hatta meslekleri dolayısıyla apartmanların veya hanların bütün sınırlarına vakıf olan kapıcılara, istihbarat elemanı gözüyle bakıldığı da olmuştur.

1950 sonrası Türk romanında genel olarak Anadolu’dan gelen göçmenlere karşı İstanbulluların olumsuz bir tavır takındığı görülmektedir. İstanbulluların kafasındaki bu olumsuz göçmen imajının oluşmasında, hayat tarzlarını değiştirmeden kentin en lüks semtlerinde İstanbullularla iç içe yaşayan Anadolu’dan göçen kapıcıların da önemli bir payı olduğu, yine Anadolu’dan İstanbul’a göçü anlatan romanlardan hareketle söylenebilir.

1950 sonrası Türk romanı içerisinde özellikle kimi toplumcu gerçekçi romanlarda kapıcıların olumlu bir şekilde ele alındığına da görülmektedir. Bu romanlarda Anadolu’dan İstanbul’a göçen ve burada tutunmaya çalışan kapıcılar, daha çok emekçi ve ezilen olmaları yönüyle olumlu bir bakış açısıyla anlatılmış hatta bu açıdan Anadolu’dan gelen saf ve temiz insanlar olarak yüceltilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKYOL, Cemil (1990). *Kapıcılar Cafer’e Ateş Püskürdü*, Milliyet Gazetesi, 20 Kasım, s.21.
CEYHUN, Demirtaş (1976). *Yağmur Sıcağı*, İstanbul: Cem Yayınları.
ÇETİN, Celâlettin (1977). *Göçük*, İstanbul: Tekin Yayınları.
GOLDMANN, Lucien (2005). *Roman Sosyolojisi*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
Kerime Nadir (1979). *Bir Çatı Altında*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
Orhan Kemal (1970). *Gurbet Kuşları*, İstanbul: Varlık Yayınları.
Peride Celâl (1971) *Evlü Bir Kadının Günlüğünden*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
TUTKUN, Mesut (1966). *Biz İnsan Değil miyiz*, İstanbul: Çelikkilt Matbaası.
TÜRKALİ, Vedat (1977). *Bir Gün Tek Başına*, İstanbul: Cem Yayınları.
YALÇIN, Alemdar (2006). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1946-2000)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
Başbakanlık (2004). *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Konut Kapıcıları Yönetmeliği, Birinci Bölüm, Madde 3, Resmî Gazete*, 03.03.2004, S. 25391.